

MARIA JASTRZĘBSKA

mjastrzebska@wzr.ug.edu.pl

*Dług ukryty jednostek samorządu terytorialnego –
przyczyny, skutki, przeciwdziałanie*

The Hidden Local Debt – Reasons, Effects, Countermeasure

Słowa kluczowe: dług ukryty; jednostki samorządu terytorialnego

Keywords: hidden debt; territorial self-government entities

Kod JEL: E62; G28; H74; H76; H81

Wstęp

Zniesienie limitu poziomu długu jednostek samorządu terytorialnego (JST) i wprowadzenie od 2014 r. jedynie limitu wypłat na obsługę długu w poszczególnych latach objętych prognozą długu (indywidualny wskaźnik zadłużenia – IWZ) powinno skłaniać JST do efektywnego zarządzania długiem (jego poziomem i kosztami obsługi). Limit ten wyznaczany jest jako relacja nadwyżki dochodów bieżących nad wydatkami bieżącymi, powiększona o dochody ze sprzedaży majątku, do dochodów ogółem. W praktyce nowa limitacja zadłużenia zachęca część JST do wzrostu zadłużenia pozabudżetowego, pozostającego poza zakresem monitorowania i kontroli organów nadzoru (dług ukryty), w celu dalszego zadłużania się przy wysokich kosztach i ryzyku.

Celem artykułu jest określenie istoty długu ukrytego JST, wskazanie przyczyn i skutków występowania tego zjawiska oraz rekomendacja działań służących: ograniczaniu niekontrolowanego zadłużania się JST, utrzymaniu stabilności finansowej JST, zwiększeniu przejrzystości finansów samorządowych.

1. Istota długu ukrytego jednostek samorządu terytorialnego

Wejście w życie IWZ zmusza część JST do zmiany harmonogramów spłaty zadłużania, np. poprzez renegocjacje umów kredytowych i wydłużenie okresu spłaty lub przeniesienie spłaty na koniec okresu kredytowania. Przyjęte rozwiązania powodują wydłużenie okresu spłaty i generują wyższe koszty obsługi długu od nowych umów pożyczkowo-kredytowych, ale mieszczą się w regulacjach ustawy o finansach publicznych (zaliczane są do tytułów dłużnych i podlegają limitacji długu). Jednak część JST wykorzystuje skomplikowane konstrukcje prawne i finansowe (niestandardowe instrumenty finansowe, niestandardowe instrumenty finansowania potrzeb budżetowych, instrumenty parafinansowe o cechach instrumentów zwrotnego finansowania) w celu zmniejszenia obciążenia długiem budżetu JST. Operacje finansowe związane z wykorzystywaniem tych instrumentów są legalne, ale powodują skutki ekonomiczne podobne do klasycznych umów kredytów/pożyczek i generują zobowiązania, które JST ukrywają poprzez spłatę wydatkami bieżącymi/majątkowymi, przy wysokim poziomie ryzyka wynikającego z ponoszenia tych wydatków w długim okresie. Na skutek tych umów JST nie pozyskuje środków finansowych, lecz zobowiązuje się do spełnienia świadczeń finansowych w długim okresie („dług spłacany wydatkami”). Instrumenty te (w przeciwieństwie do klasycznych kredytów, pożyczek i papierów wartościowych dłużnych) nie podlegają wyraźnym ograniczeniom ustawowym w szczególności w zakresie ich przeznaczenia (ustawowo dozwolone przypadki zaciągania długu) oraz nie podlegają obowiązkowi: uzyskania opinii regionalnej izby obrachunkowej (RIO) o możliwości spłaty powstałego zadłużenia; zachowania IWZ; ujawnienia w sprawozdawczości budżetowej oraz w wieloletniej prognozie finansowej (WPF). Zatem zobowiązaniami tymi obciążone zostaną budżety na kolejne lata, co stwarza istotne zagrożenie dla stabilności finansowej JST [Krawczyk, 2016, s. 17–18].

Niestandardowe instrumenty finansowe mieszczą się w kategorii umów nienazwanych lub umów nazwanych, o terminie zapłaty dłuższym niż rok, związanych z finansowaniem usług, dostaw, robót budowlanych. Do umów nienazwanych należą np. obligacje przychodowe, sekurytyzacja, forfaiting, factoring, cesja wierzytelności, a do umów nazwanych – np. sprzedaż zwrotna, leasing zwrotny, subrogacja [Langer, 2014, s. 78–80].

Do niestandardowych instrumentów finansowych należy też finansowanie kapitałowe, tj. zawarcie umowy zobowiązującej do dokonania dopłaty do kapitału lub bezzwrotnej dopłaty do działalności bieżącej w spółkach kapitałowych, w których JST mają udziały (według określonego harmonogramu czasowego). Ponadto JST może zawierać umowy polegające na sprzedaży udziałów lub akcji w spółkach kapitałowych z zastrzeżeniem prawa odkupu (transakcje *buy-sell-back*) lub ustanowić zabezpieczenie długu spółki komunalnej poprzez udzielenie poręczeń i gwarancji. Zobowiązania z tych umów nie są zaliczane do długu publicznego, lecz są to wydatki bieżące w przypadku dopłat lub wydatki majątkowe w przypadku nabycia nowych akcji i udziałów [Konberger-Sokołowska, 2015, s. 41–42].

W wyniku zawarcia umowy o partnerstwie publiczno-prywatnym (PPP) oraz umowy o koncesji na roboty budowlane lub usługi również powstają wieloletnie zobowiązania JST do płatności na rzecz partnera prywatnego lub koncesjonariusza. Ponadto JST może udzielać podmiotowi prywatnemu czy też koncesjonariuszowi poręczeń i gwarancji. Spłata poręczanego lub gwarantowanego przez JST zadłużenia klasyfikowana jest jako wydatek, a nie rozchód. Podobna sytuacja występuje w przypadku przejścia zadłużenia po podmiocie, dla którego JST była organem założycielskim. Dla przykładu zadłużenie z tytułu kredytów/pożyczek, przejęte przez JST po zlikwidowanym samodzielnym publicznym zakładzie opieki zdrowotnej, staje się jej zobowiązaniem. Zobowiązanie to nie jest wykazywane jako kredytowe lub pożyczkowe, lecz jako zobowiązanie niewymagalne niezaliczane do długu publicznego (jako zobowiązania wymagalne wykazywane są raty i odsetki, których termin spłaty upłynął). Jednostka samorządu terytorialnego może również zawierać ugody z wierzycielami w zakresie rozłożenia na raty spłaty wymagalnych zobowiązań. Zawarcie takiej ugody skutkuje zmniejszeniem długu publicznego, gdyż zobowiązania wymagalne (dług publiczny) stają się zadłużeniem niewymagalnym, które nie jest zaliczane do długu publicznego [Gonet, 2010, s. 7–10].

2. Przyczyny i skutki długu ukrytego jednostek samorządu terytorialnego

Do najważniejszych przyczyn występowania niekontrolowanego zadłużenia JST, przede wszystkim na skutek korzystania przez nią z niestandardowych instrumentów finansowych, można zaliczyć: złą sytuację finansową (brak nadwyżki operacyjnej, utrata zdolności kredytowej, problemy z utrzymaniem płynności finansowej) uniemożliwiającą uzyskanie tradycyjnego finansowania bankowego; obejście mechanizmów ostrożnościowych (IWZ), aby móc dalej się zadłużać; finansowanie deficytu – pozyskanie środków na realizację kontynuowanych inwestycji czy pokrycie kosztów eksploatacji inwestycji oddanych do użytku; uzyskanie kolejnych środków europejskich i pozyskanie środków na wkład własny.

Korzystanie przez JST z niestandardowych instrumentów finansowych wiąże się z określonym ryzykiem i przede wszystkim może prowadzić do:

1. Wzrostu kosztów obsługi długu – oferowane produkty są droższe od typowych rozwiązań zwrotnego finansowania (kredyt, pożyczka, emisja papierów wartościowych dłużnych); ponoszeniu nadmiernych kosztów obsługi długu sprzyja brak konieczności stosowania konkurencyjnego trybu wyboru pozabankowych instytucji finansowych oraz zaniechanie analiz warunków umów, które umożliwiają JST korzystanie z tych instrumentów w odniesieniu do warunków rynkowych.
2. Wzrostu zadłużenia JST – ponoszenie przez JST kosztów istotnie przewyższających koszty rynkowe prowadzi do nadmiernego zadłużenia, a w skrajnych przypadkach do tzw. spirali zadłużenia; wobec braku obowiązku zachowania

IWZ, w związku z korzystaniem przez JST z niestandardowych instrumentów finansowych, nie ma podstaw do ingerencji RIO nawet w przypadku wysokiego poziomu długu JST (czynności nadzorcze podejmowane są dopiero na podstawie wyników przeprowadzonych kontroli w JST).

3. Utraty płynności finansowej i wypłacalności w sytuacji braku regulacji prawnych postawienia JST w stan upadłości.
4. Zniekształcenia danych obrazujących sytuację finansową JST (sprawozdawczość finansowa i budżetowa) – zobowiązania z tytułu niestandardowych instrumentów finansowych nie są wykazywane w sprawozdawczości zadłużenia, a w konsekwencji sytuacja finansowa JST jest gorsza niż wynikałoby to z oficjalnych danych, co ma też negatywny wpływ na jawność i przejrzystość finansów publicznych.
5. Podważenia wiarygodności obowiązujących regulacji prawnych dotyczących limitu zadłużenia JST i relacji państwowego długu publicznego do PKB w procentach, gdyż nie uwzględniają one wszystkich zobowiązań JST.

Sprawozdawczość sektora finansów publicznych (w tym podsektora samorządowego) nie pozwala na pełną ocenę skutków finansowych korzystania przez JST z niestandardowych instrumentów finansowych w skali kraju. Dotychczasowe monitorowanie stanu tych zobowiązań przy pomocy ankiet nie obrazuje rzeczywistego stanu zadłużenia, a aktualna klasyfikacja budżetowa nie sprzyja przejrzystemu ujęciu środków finansowych przeznaczanych na spłatę i obsługę długu. Na podstawie kontroli przeprowadzonych przez RIO oraz danych Ministerstwa Finansów można stwierdzić, że w 2016 r. w porównaniu do 2015 r. liczba JST, w których występowały zobowiązania zbliżone w swym charakterze do kredytu/pożyczki, wzrosła o 20%, przy czym wartość tego zadłużenia wzrosła aż o 65%. Zmniejszyła się natomiast liczba JST zadłużonych w instytucjach niebędących bankami o około 8% oraz kwota ich zadłużenia z tego tytułu o około 31% (tab. 1).

Najwyższa Izba Kontroli (NIK) w 2015 r. przeprowadziła kontrole w 14 JST wybranych spośród JST wytypowanych z wszystkich województw na podstawie informacji od RIO, które wskazały na prawdopodobieństwo korzystania przez nie z niestandardowych instrumentów finansowych. Ustalono, że poniesione koszty całkowite wykorzystania tych instrumentów przewyższały średnio o blisko 23% wysokość oprocentowania kredytów bankowych na polskim rynku międzybankowym (w badanych JST różnice te wynosiły od 13% do 70%), a całkowite koszty tych operacji były wyższe o ponad 57% od wartości przychodów z tych operacji, przy czym relacja zobowiązań ogółem do dochodów ogółem JST w dwóch z kontrolowanych JST wzrosła do 270–280% [NIK, 2016, s. 8–13]. Wśród kontrolowanych JST była gmina Ostrowice z województwa zachodniopomorskiego, której zadłużenie ogółem w relacji do dochodów ogółem wyniosło w 2016 r. ponad 400% (w 2017 r. wprowadzono w tej gminie zarząd komisaryczny).

W wyniku przeprowadzonych kontroli przez RIO w 151 JST (w latach 2013–2015 kontrolą objęto ponad 5% JST) stwierdzono naruszenie obowiązujących regulacji

Tab. 1. Zobowiązania JST zbliżone w swym charakterze do kredytu/pożyczki w latach 2015–2016

Wyszczególnienie	2015	2016
Liczba JST, w których wystąpiły zobowiązania zbliżone do kredytu/pożyczki	241,0	290,0
Kwota zobowiązań JST zbliżonych do kredytu/pożyczki w mln zł	867,0	1430,1
Liczba JST zadłużonych w parabankach	41,0	38,0
Kwota zadłużenia JST w parabankach w mln zł	237,5	64,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z wykonania budżetu państwa za rok 2015 i 2016: [Rada Ministrów, 2016, s. 33–34; Rada Ministrów, 2017, s. 34–35].

prawnych przy zaciąganiu zobowiązań wieloletnich oraz zasad podejmowania decyzji o przeprowadzeniu operacji finansowych. Zwrócono przede wszystkim uwagę na niezabezpieczenie interesów JST w zakresie warunków zaciągania tych zobowiązań oraz naruszenie zasady dokonywania wydatków w sposób celowy i oszczędny z uzyskiwaniem najlepszych efektów z danych nakładów, a także brak optymalnego doboru metod i środków służących osiągnięciu założonych celów. Ponadto część kontrolowanych JST nierzetelnie przedstawiła w sprawozdaniach finansowych dane dotyczące poziomu długu lub jego kosztów, co spowodowane było głównie błędami w ewidencji księgowej oraz nierzetelnym wykazywaniem stanu zadłużenia i wydatków związanych z zaangażowaniem w operacje finansowe. Stwierdzono również brak należytego bieżącego monitorowania sytuacji finansowej JST, w tym poziomu zadłużenia spółek komunalnych i samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej [Krajowa Rada Regionalnych Izb Obrachunkowych, 2016, s. 5–6, 36, 46–47].

Największe skutki finansowe naruszeń prawa przez JST występują w obszarze księgowości i sprawozdawczości, a dotyczą nierzetelnego rejestrowania danych finansowych i gospodarczych w księgach rachunkowych lub nierzetelnego wykazywania tych danych w sprawozdawczości. Nieprawidłowości w ujęciu finansowym polegają na: uszczupleniu środków publicznych; uzyskaniu wpływów budżetowych z naruszeniem prawa; wydatkowaniu środków publicznych: z naruszeniem prawa, w następstwie działań niezgodnych z prawem, niegospodarnie, niecelowo lub nierzetelnie; podawaniu nierzetelnych danych w ewidencji finansowo-księgowej lub w sprawozdawczości. Ujawnione kwoty nieprawidłowości wyniosły od 3514 mln zł w 2011 r. (71,6% kwoty ujawnionych nieprawidłowości finansowych) do 32 067 mln zł w 2014 r. (97,7%). W latach 2015–2016 skala tego zjawiska istotnie się zmniejszyła do 7404,8 mln zł (87,1%) w 2015 r., a w 2016 r. do 6659,8 mln zł (81,5%), jednak nadal jest wyższa niż w 2011 r. [Sołtyk, 2016, s. 63–65].

3. Działania służące ograniczaniu niekontrolowanego zadłużania się JST, utrzymaniu stabilności finansowej JST i zwiększeniu przejrzystości finansów samorządowych

Struktura finansowania JST oraz struktura długu JST winna być tak kształtowana, aby zapewnić stabilność finansową JST w długim okresie, rozumianą jako zachowanie wypłacalności, czyli zdolności do pokrycia zobowiązań ogółem posiadanym

majątkiem, oraz zachowanie równowagi finansowej w długim i krótkim okresie, rozumianej jako utrzymanie płynności finansowej, czyli zdolności do regulowania zobowiązań [Dylewski, 2016, s. 66].

Zadłużenie JST można podzielić na konstruktywne (z pozytywnymi efektami przyczyniającymi się do rozwoju JST) i destruktywne (reprezentujące niepożądane zadłużenie ograniczające możliwości rozwojowe JST, mogące skutkować nawet jej niewypłacalnością). Zadłużenie konstruktywne przyczynia się do zwiększenia dynamiki inwestycji samorządowych, podnosi atrakcyjność i konkurencyjność JST, zapewnia partycypację przyszłych pokoleń w finansowaniu infrastruktury i pozytywnie wpływa na dochody budżetu JST [Jurewicz, 2016, s. 233].

W celu przeciwdziałania niekontrolowanemu zadłużaniu się JST, utrzymaniu stabilności finansowej JST i zwiększeniu przejrzystości finansów JST należy:

1. Ustawowo określić katalog tytułów dłużnych (a nie jak to jest obecnie w rozporządzeniu Ministra Finansów) i objąć nim umowy nienazwane o skutkach podobnych do umowy pożyczki/kredytu.
2. Wskazać uprawnienia organu stanowiącego JST do zaciągania zobowiązań finansowych i poddać nadzorowi RIO takie uchwały, a także zobowiązać organ wykonawczy JST do przeprowadzenia analizy bezpieczeństwa finansowego JST w związku z korzystaniem przez JST z niestandardowych instrumentów finansowych.
3. Rozszerzyć zakres danych w przedkładanych do Ministerstwa Finansów sprawozdaniach o wysokości zobowiązań finansowych zaciąganych przez JST, które wykazują ekonomiczne podobieństwo do kredytu/pożyczki, ale w znaczeniu prawnym nie są kredytem/pożyczką oraz precyzyjnie określić, jakich form zadłużenia dotyczyć będzie ten obowiązek.
4. Poszerzyć funkcje RIO o wydawanie opinii o możliwości spłaty zadłużenia z tytułu korzystania przez JST z niestandardowych instrumentów finansowych.
5. Wprowadzić instrumenty pozwalające na bieżące monitorowanie długu samorządowych osób prawnych oraz spółek prawa handlowego z udziałem JST.
6. Ustawowo określić, w jakich instytucjach finansowych JST mogą zaciągać kredyty i pożyczki (np. w instytucjach podlegających nadzorowi Komisji Nadzoru Finansowego).
7. Ustawowo określić (obok limitu wypłat na obsługę długu) limit poziomu długu JST, np. przez wprowadzenie limitu relacji zobowiązań ogółem do nadwyżki operacyjnej lub do dochodów bieżących.
8. Wprowadzić sankcje za nierzetelne prezentowanie przez JST danych finansowych w WPF, a w szczególności w prognozie długu w niej zawartej. Wiarygodnie sporządzona WPF pozwala modelować poziom zadłużenia JST i jego obsługę oraz umożliwia formułowanie scenariuszy zadłużenia różniących się: formą długu, wielkością i kosztami zadłużenia, terminem zapadalności, karencją spłaty.

9. Zmodyfikować wzór IWZ tak, aby służył efektywnemu zarządzaniu długiem JST (np. obliczanie poziomu IWZ dla roku poprzedzającego rok budżetowy w oparciu o wartości wykonane, a nie planowane; zwiększenie liczby lat branych pod uwagę w ustaleniu poziomu nadwyżki operacyjnej; zastąpienie dochodów ogółem dochodami bieżącymi; umożliwienie JST wcześniejszą spłatę istniejącego długu; zwiększenie możliwości zadłużania się JST celem pozyskania środków na wkład własny do projektów współfinansowanych ze środków unijnych) [Krajowa Rada Regionalnych Izb Obrachunkowych, 2014, s. 40–43].
10. Krajowa Rada Regionalnych Izb Obrachunkowych i Ministerstwo Finansów winny zająć się rekomendacją stosowania dobrych praktyk w zakresie prowadzenia samorządowej gospodarki finansowej, w tym zarządzania długiem JST, ze szczególnym uwzględnieniem konsolidacji i restrukturyzacji tego zadłużenia.

Podsumowanie

Dług ukryty ma ujemny wpływ na stabilność finansową JST i przejrzystość finansów samorządowych, dlatego powinny zostać podjęte działania w celu przeciwdziałania temu zjawisku. Można ustawowo zakazać JST zaciągania zobowiązań innych niż określone w ustawie o finansach publicznych lub wprowadzić bardziej szczegółowe sprawozdania, w których JST wykazywałyby zadłużenie bezpośrednie (zaliczane do długu publicznego) i zadłużenie pozostałe (niezaliczane do długu publicznego) lub kwalifikowałyby zadłużenie pozostałe do zadłużenia bezpośredniego. Nie wystarczy tylko ograniczyć dostęp JST do niestandardowych instrumentów finansowych przez zwiększenie kompetencji organów nadzoru i kontroli (RIO, NIK) w celu przeciwdziałania niekontrolowanemu zadłużaniu się JST. Konieczna jest rzetelna analiza przyczyn występowania tego zjawiska. Jedną z nich jest permanentne naruszanie zasady adekwatności środków finansowych do zadań przekazanych JST przez szczebel centralny. Stąd też potrzebne są zmiany w systemie dochodów JST, skutkujące zwiększeniem dochodów JST (w tym przede wszystkim dochodów własnych). Konieczna jest również edukacja finansowa władz samorządowych w zakresie wyboru instrumentów zwrotnego finansowania i efektywnego zarządzania długiem JST. Organy JST powinny mieć świadomość podejmowanego ryzyka i przyjmować na siebie odpowiedzialność za podejmowane decyzje oraz ponosić konsekwencje podjętych decyzji, które okazują się nadmiernie kosztowne dla JST. Potrzebne są także zmiany w limitacji zadłużenia, które umożliwić będą efektywne zarządzanie długiem JST, zwłaszcza że nadal nie ma zróżnicowania limitu zaciągania długu dla poszczególnych rodzajów JST, a przecież ich potencjał finansowy jest zróżnicowany. Ponadto obowiązujące regulacje prawne ograniczają możliwość korzystania przez JST z dostępnych na rynku finansowym instrumentów w celu ochrony przed ryzykiem (instrumenty pochodne).

Bibliografia

- Dylewski M., *Instrumenty stabilizowania długoterminowej równowagi finansowej JST*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2016, nr 451.
- Gonet W., *Problematyka kwoty długu publicznego w kontekście zobowiązań pozabudżetowych*, „Finanse Komunalne” 2010, nr 10.
- Jurewicz D., *Dług samorządu – bodziec czy bariera absorpcji środków europejskich?*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2016, nr 2.
- Konberger-Sokołowska E., *Wskaźnik zadłużenia a uwarunkowania funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego w warunkach zmiennej koniunktury gospodarczej*, „Finanse Komunalne” 2015, nr 1–2.
- Krajowa Rada Regionalnych Izb Obrachunkowych, *Niestandardowe instrumenty finansowania potrzeb budżetowych jednostek samorządu terytorialnego*, Łódź 2016, www.rio.gov.pl/modules/Uploader/upload/kr_rio_20160122_niestandard_instr_finans_potrz_jst.pdf [dostęp: 13.03.2017].
- Krajowa Rada Regionalnych Izb Obrachunkowych, *Zadłużenie jednostek samorządu terytorialnego. Przestrzeganie ustawowych limitów zadłużenia i jego spłaty*, Łódź 2014, www.rio.gov.pl/modules/Uploader/upload/zadluzenie_jst_przestrzeganie_ustawowych_limitow_zadluzenia_i_jego_splaty_publ_082014.pdf [dostęp: 13.03.2017].
- Krawczyk R.P., *Problem skuteczności rozwiązań prawnych zapobiegających nadmiernemu zadłużaniu się samorządu terytorialnego*, „Finanse Komunalne” 2016, nr 12.
- Langer M., *Ukryte formy zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego – próba oceny zjawiska*, „Prawo Budżetowe Państwa i Samorządu” 2014, nr 4(2).
- NIK, *Wpływ operacji finansowych stosowanych przez wybrane jednostki samorządu terytorialnego na ich sytuację finansową*, Warszawa 2016, www.nik.gov.pl/plik/id,12184,vp,14566.pdf [dostęp: 13.03.2017].
- Rada Ministrów, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia 2015 do 31 grudnia 2015 r. Informacja o wykonaniu budżetów jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2016, www.mf.gov.pl [dostęp: 13.03.2017].
- Rada Ministrów, *Sprawozdanie w wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia 2014 do 31 grudnia 2016 r. Informacja o wykonaniu budżetów jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2017, www.mf.gov.pl [dostęp: 13.03.2017].
- Sołtyk P., *Nieprawidłowości w gospodarce finansowej jednostek samorządu terytorialnego ujawnione przez regionalne izby obrachunkowe – analiza za lata 2006–2014*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2016, nr 8(956).

The Hidden Local Debt – Reasons, Effects, Countermeasure

In the paper there is discussed the essence of the hidden debt of territorial self-government entities in Poland. There are pointed out some reasons and effects of that debt. There are also proposed some solutions to reduce that debt, to sustain good financial condition of territorial self-government entities and to ensure transparency of local finance.

Dług ukryty jednostek samorządu terytorialnego – przyczyny, skutki, przeciwdziałanie

W artykule określono istotę długu ukrytego jednostek samorządu terytorialnego w Polsce oraz wskazano przyczyny i skutki występowania tego zjawiska. Zarekomendowano również podjęcie określonych działań służących: ograniczeniu niekontrolowanego zadłużania się JST, utrzymaniu stabilności finansowej JST i przejrzystości finansów samorządowych.